

Den ståndaktiga

Fritänkaren

Nr. 255 Maj 2017

Tjugofemte årgångens sjätte nummer

Innehåll :

Reducerad Valborg	2
Hjalmar Procopés snapsdikt	3
Ur den svenska vänsterkrönikan	4
Ahasverus minnen, del 163: <i>Advokaterna i Weimar</i>	5
Brahms avsked	8
På tal om dirigenter... (om Leonard Bernstein och Herbert von Karajan)	11
Periodens bästa filmer (med bland annat Paul Verhoevens "Elle")	12
Några milstenar, maj 2017	15
Sabotageresan, del 1: <i>Skräckresan</i>	15
Lugna resan, del 9: <i>Storm i Lamayuru</i>	16
Prövningsresan, del 7: <i>På vift i Delhi</i>	18
Tillbaka till Zanskar, del 21: <i>Avskedets dag</i>	19

Fritänkaren, som utkommit med 255 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:

<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (Göteborgs Skrivarsällskap)
eller Bankgiro: 3300-510910-9354 (Nordea bank, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 13 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 4.5.2017

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 277

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Reducerad Valborg

Det hette långt i förväg att Valborg skulle bli regnig och kall, och bättre var inte att vänta, då hela april i stort sett hade frusit bort med nattfrost över hela landet och 14 minusgrader i Karlstad på påskafton den 15 april. Det var helt enkelt oförskämt kallt och det oavbrutet, tills Valborg kom.

Det regnade, blåste och var kallt ännu på torsdagen, men sedan tycktes det värsta vara över. Valborgsmässaofton inträffade i år på en söndag, och plötsligt söndag morgon bjöds på rekordvackert väder. Våren kunde inte hållas tillbaka längre. Den måste få triumfera.

Det nåderika vädret var särskilt tacknämligt med tanke på vår sedvanliga utomhuskonsert för hela kvarteret där Janne bodde. Som vanligt hade de samlat sig i rekordartat antal, vår lokala beundrarskara i Varberg upphör aldrig att förvåna oss med sin stadigvarande tillväxt år för år, och i år överträdde publikens tacksamhet alla gränser. Vi överväldigades nämligen av att en utvald medlem av publiken kom fram med att fång rosor och gav var och en av oss ett exemplar. Hon hade år ut och år in stått där på gården och njutit av vår vårsång och slutligen kommit fram till att något måste göras åt saken. Bara applåder räckte inte längre. Ett bättre uttryck för hela kvarterets tacksamhet måste frambäras, och sålunda fick vi alla var sin ros. Man fick nästan tårar i ögonen.

Detta var särskilt uppskattat genom att vi i år var smärtsamt reducerade. Bertil hade gett återbud i sista minuten då han inte kände sig tillräckligt bra, så att vi var utan någon andra bas. Bertil hade alltid fyllt den stämman. Vår dirigent Gunnar fick fylla ut stämman i stället så gott han kunde medan han samtidigt måste dirigera. Nalle hade också fått käppar i hjulet för sin hälsa, och med honom uteblev även Gunhild. Sören och Susanne hade också nödgats ge återbud då något inträffade som nödvändiggjorde att de stannade hemma för att bevaka familjens intressen. Kalle uteblev också, och därmed var vi bara sju kvartettsångare kvar, två i varje stämma samt Gunnar som ensam andre bas.

Desto bättre gick sången. Vi hade lyckligtvis en timmes förövningar att kunna bättra på vår musikaliska kapacitet med, vilket tydligen gjorde susen. Vi sjöng bara fem vårsånger ute på gården, men det lät anmärkningsvärt bra.

Även under resten av kvällen fungerade det musikaliska i stort sett perfekt. Det blev sex snapsvisor och åtskilligt annat. Även förra årets krisvisa "Det kommer en vår" kom till heders ordentligt och blev mer eller mindre etablerad som vår honnörsmarsch eller signaturmelodi. Det är ju en ovanligt positiv och entusiasmerande vårvisa, som aldrig förfelar sin verkan med sin oemotståndliga och inspirerande optimism och musikaliska charm.

Susanne hade ju förra året lovat hålla ett tal i år, om hon fick tid, men det var just den detaljen som hon blev bestulen på. Det blev därmed inget extratal utom de mest outhärliga till våren (exekverat med sedvanlig klurighet av Icke) och till hallonet, som Staffan fick briljera med genom en upprepning och variation av sitt legendariska hallontal för några år sedan om det väldiga gröna hallonet som plötsligt blev rött. Men i årets hallontal tillfogade han en viktig iakttagelse med anledning av Ullas tidigare välkomsttal.

Hon hade i år satt strålkastarna på det faktum att detta sällskap, trots ständiga och svåra ommöbleringar, omplanteringar, omplaceringar och fördrivningar ändå alltid hållit stilen och blommat upp på nytt. Efter 20 år på Lerskäddegatan (från 1961) fann sig sällskapet evakuerat till Viktoriagatan, där festerna höll i sig i tolv år, tills nästa evakuering gick till Lund, där man höll sig i tio år, varpå man återvände till ett annat chateau i Långedrag, vilken idealiska festmiljö och dess avnjutning avbröts genom Lennarts bortgång, varpå man fann sig evakuerad till Varberg. Ulla konstaterade helt enkelt att vi blivit perenner, som visserligen måste omplanteras ibland men som aldrig tar slut för det. Dessutom avlägger perenner frön till yngre och framtida blomstringar, vilket faktum var särskilt påtagligt i år, då två av Ullas barnbarn (vuxna män båda två) i år ställt upp som servitör och hovmästare och samtidigt deltog i banketten.

Även andra viktiga argument framkom under kvällen. Ett av dem aktualiserades genom Christians nyhet för i år, något så ovanligt som en fyllig dikt till snapsen i sju verser, där diktaren Hjalmar Procopè för cirka hundra år sedan inleder sitt lovtal till

spriten med "Jag tar en sup var dag" och vandrar genom hela Bibeln på vägen med argument omfattande både Moses och drottningen av Saba för att slutligen landa hos Sankte Petrus, som omsorgsfullt mutad med angostura släpper in en till det Stora Smörgåsbordet.

Då det ju alltid dricks tillfyllest i vårt sällskap under Valborg infann sig alkoholdebatten. Någon menade, att alkoholist är man, om man dricker alkohol varje dag. Den motsatta åsikten hävdade, att endast den som hela tiden kräver mera och inte kan vara utan är alkoholist. Faktum är att alla människor i länderna vid Medelhavets norra stränder dricker vin och det dagligen – är de alla alkoholister för det, alla italienare, fransoser, spanjorer, portugiser, greker och bulgarer? Nej, så kan man inte döma ut mer än 150 miljoner människor bara för att de råkar bo i länder där det växer vindruvor. Därmed förefaller det förra argumentet orimligt, även om det i individuella fall skulle förefinnas vetenskapliga belägg, medan det senare argumentet framstår som mera realistiskt. När det gäller dosering, diet och metabolism har dock varje individ sina alldeles egna och personliga behov, och det finns alltid undantag.

En annan fråga som dök upp i olika vinklingar var det enorma tidsperspektiv som vi ju faktiskt alla har efter 56 år i sällskapet. Vi är alla erfarna med ett långt livs upplevelser och lärdomar, och denna ansenliga visdom är inte att förakta. Gunnar påminde mig om sin första Valborg hos oss 1959, när Gun bett kvartettsångarna invänta en försenad gäst, som var ingen mindre än min systers balettlärlarinna Mila Gardemeister, som nästan var från förrförra seklet. Med Helene delade jag minnen av den förfärliga kulturrevolutionen i Sverige i samband med Olof Palmes tronbestigning som Sveriges chef, som tvingat mig att hoppa av skolan för vänstervridningens och den politiska hjärntvättens skull och som till och med radikalt förändrat hela sjukvårdsutbildningen, vilket Helene råkade ut för. Förändringarna omkring 1970 kastade radikalt omkull hela Sveriges kulturliv, och skolan förstördes i grunden och har förblivit förstörd sedan dess. Sverige har aldrig återhämtat sig kulturellt. Till och med Ingmar Bergman, vår internationellt största kändis, fördrevs i exil.

Detta påverkade dock inte vårt kvartettsångarsällskap eller den minsta not i någon av våra klassiska odödliga vårsånger. Idag återupplever vi nya politiska globala kriser genom fåntrattar som Donald Trump och andra diktatorer (typ Kim Jong Un, Erdogan och Putin), vilket dock aldrig kan påverka musiken. Det är bara att fortsätta sjunga för det, och hela tiden bättre än någonsin.

Den sång, som vi inte framförde i år men som vi alltid brukat avsluta gårdskonserterna med annars, var Studentsången. Många kom fram och påpekade detta och delgav sin saknad av den. I stället framförde Lunds studentsångare den i TV följande dag från Lunds studenttrappa med alla repriserna och två gånger – ja, de inledde faktiskt en tredje omtagning... Det fattades bara att de skulle sätta i gång med "Sköna maj, välkommen..." med alla repriserna där också.

Hjalmar Procopés snapsdikt

Jag tar en sup, en ärlig sup var dag,
jag vill en sup ock mina vänner bjuda.
Kung Salomo nog hade gjort som jag,
om renat brännvin stått att få i Juda.
Han skulle tagit sig en styrketår
och uppstämt glad till lutan "helan går"
och tillsett strängt att ingen finge kraba,
ej ens den sköna drottningen av Saba.

Uti en gammal kodex finns ett bud:
att supen endast tagas må till fisken.
Det budet tycks dig strängt, ty – Herre Gud! –
ibland du skådar knappt en spigg på disken.

Men lugna dig och fall ej strax i kramp,
hugg gaffeln modigt i en ättikssvamp
och tag ditt glas, det är dig ej förbjudet:
"All mat är fisk" – så lyder andra budet!

När du förgäves gått från bank till bank
och hela livet tycks dig fullt av galla,
och lånen sägas upp, och du är pank,
och allt är slut, och växlarna förfalla –
min vän, grip icke till revolvern strax,
blott den, som har ett gott humör, har flax.
Tag dig en sup, tag två, det klarar tanken
och ger kurage till nya dåd – i banken!

Må söderns barn i Rheims och Epernay
besjunga druvans safter i sin bägar.
Vi Nordens söner sjunga ej som de,
ty rankan spirar ej på våra tegar.
Men lika gott, om dock vi ej ha gull
att slösa på champagnens dyra tull,
vi ta vårt glas, och nöjda uti hågen
vi stämma upp: Hurra för rena rågen!

Ett drickbart vitt vin får man från Bordeaux,
men ej om det jag gör ett högtidsnummer.
Nej, hellre ett glas rhenskt jag läppjar på
till köttet av en frodig nordsjöhummer.
Men bäst av vita viner, vill jag tro,
är snapsen till vår lilla kräftas klo.
Och allra bäst – o, alla dryckers krona! –
den snaps, som tas till stjärten av en hona!

Ej nykteristen skrämmar med sitt hot:
att det är Synd att ta en sup till sillen,
att den som smakar starkt, blir idiot
och endast sodavatten föder snillen.
Må han predika både natt och dag,
hans lära har ej stöd i Mose lag,
ty fåfängt söka vi ett bud hos gubben,
som säger: Du skall icke taga nubben!

Vid himlens port står gamle Petrus än
och skiljer bister getterna från fåren.
Det är ej lätt att slinka genom den,
ty han har skarpa ögon än trots åren.
Men smyg en sup med angostura i
åt gubben – och strax är passagen fri.
Då ler han gott, och innan du vet ordet,
du står framför det Stora Smörgåsbordet!

Ur den svenska vänsterkrönikan

Vänsterpartiets partiledare C-H Hermansson avled nyligen. "CH gjorde marxismen och socialismen relevant i den tid han levde i", skrev nuvarande partiledaren Jonas Sjöstedt i sitt minnesord. Vid en minneshögtid över Josef Stalin i Medborgarhuset i Stockholm den 9 mars 1953 höll Hermansson tal:

"Stalin är en av hela den mänskliga historiens största personligheter. Marxismen, den lära som Stalin behärskade med sådant mästerskap och som han vidareutvecklade till ett nytt och högre plan, förnekar ingalunda de stora personligheternas roll för historiens utveckling. Stalin förstod att ställa hela sin livsgärning i de framväxande, de progressiva, de oemotståndligt segrande krafternas tjänst. Därför blev hans liv så betydelsefullt för mänskligheten, därför blev han en gigant i den mänskliga utvecklingens historia. Att vara kommunist, det är att ha Lenin och Stalin till föredöme. Stalin är en av alla epokers mest geniala vetenskapsmän."

"Han är en av de största i samtidshistorien. Någon har sagt att han är för stor för sin ö. Castro ser allt i ett mycket långt perspektiv. Han är en encyklopedist och har närmast en renässansfurstes drag." Pierre Schori, en greve i den socialdemokratiska adeln, sade detta 1986 om Kubas dåvarande president Fidel Castro.

Om Fidel Castro var för stor för Kuba så var Olof Palme för stor för Sverige. Tillsammans var de så stora att världen knappt räckte till. Logiskt då att de i sin gemensamma storhet uttalade sig i en kommuniké i Havanna om Röda khmerernas maktövertagande i Kambodja 1975: "En stor seger för folkens rätt att bestämma över sitt eget öde."

"Samtidigt är det uppenbart att det största hotet mot demokratin och de mänskliga rättigheterna i Venezuela kommer från de delar av oppositionen som bl.a. genom militärkuppen 2002 visat att man inte tvekar att ta till odemokratiska medel för att avsätta den folkvalda regeringen." Det skrev Vänsterpartiets utrikespolitiska talesman Hans Linde i en riksdagsmotion från hösten 2013. Då hade Amnesty International i tre års tid varnat för att journalister, människorättsaktivister och oppositionella förföljdes – av Chavezregimen.

"Vi tvekar alltså inte att kritisera Sovjetunionen. Men låt mig slå fast att vi eftersträvar goda relationer med detta land. Vi sysslar inte med anti-sovjetism." Olof Palme förklarade partilinjens österut i ett tal vid Socialdemokraternas partikongress 1984. Kommunistregeringen i Tjeckoslovakien hade Palme förvisso träffande kallat för "diktaturens kreatur" som "den överväldigande majoriteten av dess folk hatar och föraktar". Vad ryssar, balter, polacker och övriga ansåg om sina kommunistregimer i Sovjetunionen var Palme mindre intresserad av. Små diktaturer kan kritiseras, stora får man tolerera. Vi sysslar inte med anti-sovjetism.

Därmed har ingenting sagts om den kinesiska kulturrevolutionens alla tacksamma och nitiska beundrare och efterföljare i framför allt Frankrike och Sverige. Ingmar Bergman hörde till dem som råkade illa ut med svensk films grand old man Alf Sjöberg:

"Kina och Sverige var de enda länder i världen där regimen uppmuntrat folket att vända sig mot och likvidera sin egen kultur genom att först och främst få eleverna att vända sig mot sina lärare."

Kulturlikvidering? Vad annat har kulturmarxismen någonsin ägnat sig åt?

Ur Ahasverus minnen, del 163: Advokaterna i Weimar

Jag tyckte han var ganska stökig, och han gjorde ett ganska aggressivt intryck. Jag såg honom mest som en störande representant av ganska kontroversiellt slag från den nya nationen på andra sidan havet, som han inte verkade representera särskilt väl, då han var alltför frispråkig och minsann inte skrädde orden utan kunde utan den minsta tvekan och fruktan faktiskt sabla ner vem som helst.

Det var av en ren slump som jag råkade samman med honom, och jag var inte ensam om att få det alltför starka intrycket av honom att han minsann inte hörde hemma i Europa. Vad tusan gjorde han här då? Det visade sig att han befann sig i frivillig exil – officiellt, ty egentligen var han utkastad från Amerika. Han var ännu mera *persona non grata* där än i Tyskland.

Det var nämligen där jag råkade samman med honom. Han hade rest runt i Europa och försökt bekanta sig med förhållandena där, främst i Frankrike, som ju stod Amerika närmast, Amerikas frihetsdeklaration av de mänskliga rättigheterna kom ju ursprungligen från markis de Lafayette, en av de få franska revolutionärerna som överlevde hela revolutionen och till och med fick dö i fred i mycket hög ålder, och alla amerikanen Thomas Paines idéer och filosofier hade han fått från andra franska upplysningsfilosofer.

Men när jag blev informerad om att han kastats ut från Amerika och befann sig i exil började jag intressera mig för honom. Han var ett underligt djur som det var värt att klämma på pulsen, inte minst för att kanske genom honom lära känna den där nya nationen på andra sidan haven lite närmare och vad den egentligen gick för. Till och med Goethe hade ju uttryckt sin beundran för Amerika och menat, att man hade det bättre där än någonstans i Europa.

Det var för Goethes skull jag befann mig i Weimar. Jag hade något ärende till honom, och ärligt talat har jag faktiskt idag glömt vad det var. Mitt ärende dit kom liksom av sig när jag träffade så många andra intressanta människor som fångade mitt intresse, främst denne amerikanske vilde, som dock var politiker och hade varit presidentkandidat. Han hade varit Jeffersons vicepresident, och inför dennes andra valomgång hade han ställt upp som motkandidat. De hade fått precis lika många elektorsröster, och hade min exilamerikan visat lite mera intresse för ämbetet hade han vunnit det. Jefferson visste detta mycket väl och fruktade sin medtävlare och hans inflytande så till den grad att han försökte få honom avlägsnad så långt bort ifrån Washington som möjligt, vilket han med sitt professionella rävspel lyckades med.

Det var sällsamma förhållanden denne amerikanske exilpolitiker satte mig in i. Han berättade gärna och öppenhjärtligt om sitt Amerika och hur korrumpert och förstört det redan var. Det var därför han inte satsat hårdare på att bli president när han ändå hade chansen och oddsen med sig. Han hade sett de tidigare presidenterna och kommit alltför nära Washington för inte genomskåda det amerikanska presidentämbetets alla brister, fallgropar och lögn. "Den som är president för Amerika tror att han är sin nations ledare, och därmed tror han också att han är världens ledare, men han bara inbillar sig saker, och ämbetets värsta nackdel är att det förlämnar en så mycket makt att man måste bli berusad av den och tappa både perspektivet på tillvaron och huvudet och förståndet. En president av Amerika är en skådespelare som tror att rollen han spelar är han själv och en verklig person, medan han bara är en utstyrd narr som ohjälpligt är styrd av helt andra krafter än han själv. Han har ingen chans. Den första erfarenhet en amerikansk president gör är att han är fullständigt maktlös, och hela hans ämbetsenergi går sedan bara åt till att krampaktigt försöka upprätthålla skenet av sin falska presidentstatus. Han blir ett hopplöst offer för sina egna illusioner."

"Var då Washington ingen bra president för Amerika?"

"Han var bra som symbol och enande kraft för rebellerna. Jag deltog ju i hans krig och lyckades genomföra fler och större segrar än han, medan han ohjälpligt bara klantade till det. Han var ingen strateg, han begick ideliga misstag, det långa frihetskriget hade kunnat genomföras på nolltid om han inte blockerat och klantat till varje chans till genombrott, och det enda han egentligen var intresserad av var sin egen image. Han spelade teater. Han *ville* framstå som Amerikas frälsare och borne auktoritet som oantastlig ledare, och han lyckades upprätthålla det ansiktet så länge hans inbördeskrig pågick, men i fredstid var han fullständigt oduglig. Han var inte mänsklig. Han var bara fåfång. Han hade ingen Gud, ingen religion och ingen moral, för hans enda dyrkan gällde honom själv. Han älskade sig själv som ingen annan, och bara på den punkten var han bäst i Amerika. Tyvärr satte han därmed ett exempel för andra amerikaner."

"Jefferson då? Var inte han en duglig och skicklig president?"

"Du glömmer den som var emellan, Washingtons oduglige vicepresident John Adams, som blev ännu värre än Washington. Han var puritan och försökte omvandla Amerika till ett puritanskt koncentrationsläger. Washington var egentligen också puritan, Amerika hade ju grundats av puritaner, och den där puritanska stämpeln har tyvärr brännmärkt Amerika för alltid – den kan aldrig opereras bort. Den är ett Kainsmärke. Amerikanerna gäller med sin puritanism för att vara ett heligt folk av kyska och

moraliska kristna som står höjda över all kritik, som om de var skapade av Gud till att leda världen, medan de bara är narrar och hycklare och självbedragare hela hopen. De enda förnuftiga amerikaner jag någonsin träffat var ateister."

"Var det därför ni gjorde er själv till er nations förrädare?"

"Vem fan har inbillat er sådant? Jefferson ville få mig till förrädare, men inte ens den amerikanska lagen kunde döma mig skyldig. Jag invecklades i ett politiskt äventyr, som jag ville berika Amerika med, mina avsikter var ensidigt konstruktiva, jag trodde mig kunna skänka Amerika Texas och Mexico, liksom Jefferson trodde sig kunna skänka Amerika hela Sydamerika, men bland mina medäventyrare hade jag tyvärr en gammal general som gick för långt. Det kom pengar och oegentligheter med i företaget, och jag måste släppa det när det gick över styr. Men Texas kommer att bli amerikanskt en dag, sanna mina ord, och general Jackson, som blir president en dag, har alltid gett mig rätt."

"Men vad var det för fel på Jefferson?"

"Han var en fantast. Han hade en högt flygande fantasi som han förväxlade med verkligheten. Han trodde att han med sin fantasi kunde skapa den amerikanska framtiden. Han kom en god bit på väg, han skaffade ju Amerika hela Louisianaterritoriet, som mer än fördubblade Amerikas yta, och därmed öppnade han hela kontinenten västerut för amerikansk kolonisation, han var en bättre imperiebyggare än Napoleon, som ju tyvärr förlorade allting till slut, men Jefferson var slugare och mera intelligent i sin beräknande list. Han var lika hänsynslös som Napoleon men hade den fördelen på sin sida att han inte var krigare utan diplomat. Napoleon var krigare, och sådana måste förlora till slut, men Jefferson var diplomat, och sådana vinner alltid till slut.

Nej, min vän, den enda goda president Amerika har haft hittills var den ödmjuka Madison, en oansenlig men fullständigt hederlig man, och därmed skilde han sig från alla andra amerikanare."

"Monroe då? Var inte han också en skicklig politiker?"

"James Monroe hatade den amerikanska ohederligheten som den främst förkroppsligades av den store Washington, så han började bra, och jag hade stort förtroende för honom, tills han blev president. Då blev han genast storhetsvansinnig som alla de andra. Efter honom blev det ett nytt bottennapp genom ännu en Adams, och åtminstone det hoppet vågar jag nära för mitt stackars land, att det åtminstone aldrig mera behöver få så dåliga presidenter. Som realist måste jag dock inse, att det tyvärr bara kan bli ännu sämre. Den sämsta presidenten är inte född än."

"Är vi då bättre här i Europa?"

"Här har ni åtminstone en historia som ni åtminstone försökt lära er någonting av och som ni ändå bevarar. Amerika har ingen historia och ingen kultur. Det är världens rikaste land men dess fattigaste när det gäller andlig odling. Vi har ingen sådan. All sådan finns i Europa, och ännu mer i Asien, förmodar jag. Där finns ju världens äldsta kulturländer, som Amerika knappt har en aning om. De tror att Amerika grundades av Columbus, medan både vikingar och kanske rentav kineser var där långt före Columbus, som bara reste fel. Han ville ju till Indien."

"Men vad har fört er hit till Weimar?"

"Det är här som hjärtat av den europeiska civilisationen klappar idag. Jag tänker på de ledande diktarna Schiller och Goethe. Schiller har ju skrivit världens mest idealistiska poesi, och hans drama "Don Carlos" är en milsten för alla tider när det gäller utstakandet av mänsklighetens väg till förnuft och rättvisa. Det är det som alltid har saknats i världen, och därför har alltid historien gått åt helvete. Hans äldre kollega Goethe är ju advokat liksom jag, och jag trodde jag skulle kunna få något ut av honom. Men han är bara intresserad av sin tjocka hustru och sin nästan lika tjocka gamla älskarinna och deras intriger, medan hans allra största intresse är hans sökande efter ett yngre och mindre tjockt alternativ. Nej, jag blev tyvärr lika besviken på honom som på alla amerikanska politiker. Tyvärr lever inte Schiller längre, honom hade jag helst av alla velat träffa, men han dog ung, och jag tror inte att Goethe som poetisk ledare för världen kan ha det inflytande som skulle behövas. Då tror jag mera på Beethoven och musiken. Där är något som verkligen kan utvecklas som ideal och idealistisk ledstjärna för kultur och andlig odling för hela mänskligheten."

Så resonerade han, denne sällsamme vilding till amerikanare, som snart återvände till Amerika för att fortsätta där som advokat intill döddagar vid 80 års ålder. Utan tvekan hade han blivit bättre som president än någon av de andra som under hans livstid blev det.

Hans märkligaste uttalande gällde dock den duell som han utkämpade mot sin politiske rival general Hamilton, som också medverkat i det amerikanska frihetskriget och därefter varit den amerikanska politikens huvudsakliga intrigmakare. Aaron Burr sköt Hamilton till döds, och jag frågade honom om det var detta som hade nödvändiggjort hans avlägsnande från politiken. "Inte alls," sade han. "Tror du att någon brydde sig om det? Jefferson avfärdade incidenten som om jag bara mördat en mygga. Det skjuts folk i Amerika varje dag och inte bara indianer. Det är en del av den amerikanska vardagen. Man gör så i Amerika. Duellering är förbjudet, men alla duellerar ändå. Min duell med Hamilton var bara som en vanlig uppgörelse på en krog. Man har gjort stort väsen av saken, men i det stora hela var det knappast mer än bara det minst betydelsefulla jag utträttat i livet. Dessutom ville han dö. Annars hade han aldrig gått med på duellen."

Det var Aaron Burr, som borde ha varit den förste av amerikaner, men som från början utmanövrerades av Washington och sattes på undantag som icke lämplig för den amerikanska politiken.

Del 164: *Brahms avsked*

Detta är ett smärtsamt kapitel, och jag kan ännu idag inte tänka på det utan rörelse. Jag hade inte behövt göra det, men trots pinsamheten kändes det alltför angeläget för att jag skulle kunna låta bli. Någon måste visa den erforderliga medkänsla som tillfället krävde.

Det var nämligen så att Clara Schumann hade gått bort. Denna kanske 1800-talets mest hjältemodiga kvinna (ehuru det fanns många sådana) hade jag alltid fångats av genom hennes exempel, hon hade ju gift sig med ett tio år äldre dynamiskt geni som led av syfilis och gett honom sju barn, som hon blev ensam med när maken först försökte begå självmord och sedan blev kroniker på ett primitivt sinnessjukhus, och som hon ensam måste försörja och uppfostra, medan livets krav på henne som pianist var övermänskligt – det var det enda sättet för henne att försörja sig och sin stora familj. Utan Brahms hjälp hade det aldrig gått.

Jag visste vad hon betydde för honom. Hon var hans enda kärlek. Det hävdade han själv. Hon var hans allt.

Samtidigt var det en förbjuden kärlek. Robert Schumann stod emellan dem. Han var hennes enda man och den som faktiskt gav Brahms hans karriär som generös mentor, och efter Roberts apokalyptiska och själsförintande slut förblev han ändå hennes enda man, som hon fortsatte leva för genom hans musik, och det var bara den tjänsten Brahms kunde dela med henne.

Jag bara måste söka upp honom och försöka kommunicera mitt innerliga deltagande i sorgen efter 1800-talets största kvinnliga musiker – mot henne framstod till och med Franz Liszt som nästan en fåfång tölp.

Han tog emot mig i sin enkla hyreslägenhet i Wien med saktmodig vänlighet, men när jag såg honom fick jag en chock. Det var inte samme Brahms mera.

Han hade alltid varit kärnfrisk, en robust hamburgare med en pålitlig järnhälsa som nästan ingen av hans samtida kolleger kunde uppvisa maken till, kanske med undantag av Verdi. Nu såg jag honom plötsligt gammal vorden och inte nog med det, utan jag såg en missfärgning i hans ögon.

Trots sitt vita hår och stora gråa skägg hade han aldrig sett gammal ut förut. Han var ju ändå bara 63 och stod fortfarande på topp, men det mest chockerande med hans uppenbarelse var att det var övertydligt åtminstone inför mina ögon att han hade gett upp. Han ville inte vara med längre och stannade bara kvar av tvång för att snarast möjligt vilja kapa förtöjningarna och följa efter.

Han bjöd mig vänligt på te och frågade därefter om mitt ärende. Jag nalkades ämnet med den största försiktighet.

"Jag kom egentligen hit bara för att uttrycka mitt stora deltagande i sorgen efter Clara Schumann. Jag visste vem hon var."

"Kände ni Robert också?" frågade han genast.

"Ja, jag kände Robert också. Han var den största musiker jag har känt, och ändå har jag känt många. Ingen musiker har jag älskat som honom."

"Då har vi något gemensamt," sade han stilla. "Men kände ni Clara?"

Det kunde jag inte säga att jag hade gjort, så nära henne hade jag aldrig kommit.

"Men om ni kommer hit från Gud vet var bara för att uttrycka er medkänsla med min förlust av henne måste ni ha känt henne tillräckligt för att förstå henne som människa."

Detta kunde jag inte förneka.

"Ni förstår," nu öppnade han sitt hjärta, han hade tydligen fått förtroende för mig, "det är inte bara henne jag har förlorat genom henne. Hon var även mitt sista band med Robert. Ingen av de andra kände henne eller Robert. Wagner föraktade honom, Liszt och Clara kunde aldrig samsas, medan alla de som verkligen kände och kunde uppskatta honom är för länge sedan döda. Hon var den sista. Jag ser henne som min sista länk med livet. Nu har jag ingenting kvar att leva för."

"Men er musik...?" försökte jag.

"Min musik är min sorg. Min största musik är mina tårar. Jag har gråtit blod över Robert och Clara, inte konkret, men i andlig mening, och jag upphör aldrig att gråta över dem. Hur kunde livet vara så orättvist? Jag förstår det inte. Jag är en god kristen, men livets orättvisa kan jag aldrig försona mig med. Varför måste de alla dö? Det har aldrig funnits ett större musikaliskt geni än Mendelssohn. Vad gjorde han för att behöva dö vid bara 38 års ålder? Även han liksom Schumann hade en älskad hustru med ett antal barn, som utan honom lämnades faderlösa av ödet, som om Gud övergivit dem. Chopin fick ett ännu grymmare öde, den mest gudabenådade pianomusiker som någonsin funnits och som aldrig kan få någon like, måste leva ett liv som kronisk patient hotad av döden från barndomen ända tills han måste ryckas bort vid bara 39 år. Och Schubert, det största musikaliska geniet av alla? En sprängfylld kassakista av melodik av renaste guld, en musikalisk skattkammare med resurser för en evighet, och så måste han avbrytas vid bara 31 års ålder. Och Beethovens dövhet. Vad är det för ett groteskt öde av ensidig orättvisa som så hänsynslöst härjat bland de främsta och högsta av musikens andar?"

Men det är inte det värsta. Resultatet av denna gudlösa räfst bland de yppersta innebär att det inte finns någon återväxt. Vi seriösa musiker är nu ett utdöende släkte, och det finns ingen som kan ta över när jag är borta. Man kommer att glömma den riktiga musiken och ersätta den med sådant som jag tvingades spela på hamburgerbarerna för löst folk och horor. Nu är också både Wagner och Bruckner döda, även Tjajkovskij dog för tidigt och helt i onödan, vi var som bröder han och jag, med samma födelsedag dessutom, Verdi är gammal, tjugo år äldre än jag, Liszt blev inte mer än en återvändsgränd in i den obegripliga abstrakthetens självbedrägeri, och Hugo Wolf är dödsdömd genom sitt eget leverne. Jag erkänner det. Han har rätt. Han är min främsta kritiker, men han är knivskarp i sin skicklighet. Jag har inte kommit med något nytt. Jag har egentligen bara förvaltat det klassiska arvet och, som han säger, akademiserat det, så att det blivit nästan musealt. Men han har ännu mindre kommit med något nytt än jag.

Jag tror att musikens enda möjlighet att överleva, och då menar jag den stora äkta klassiska rena musiken i dess högsta utvecklade form som konst och hantverk, är att man aldrig tappar greppet om grunderna, och den yttersta och säkraste grunden är melodin. Om man tappar bort melodin och konsten att kunna uppfatta den som uppenbarelse, främst genom naturen, har man tappat bort musiken."

"Men Richard Strauss då? Ser ni inte honom som en fortsättning?"

"Han är en fortsättning på Wagner. Vad gjorde Wagner? Han bara överdrev. Det kan Richard Strauss också göra. Hur skicklig han än är, och det är jag den siste att förneka, tappar han bort sig i djunglerna av sina egna wagnerianska överdrifter i frestelsen att härja fritt i tekniska utsvävningar. Den riktiga musiken drunknar i hans kontrapunktiska oceaner. Inget ont om kontrapunkt, det är den strängaste och mest avancerade formen för skapandet av musik, men den tenderar att övergå i matematik. Jag ser detta som den största faran för musiken: den övergår till att bli bara teknik och matematik. Musik som inte sjunger är inte musik. Redan Bach fastnade i den fällan. Romantikerna hittade en

bättre väg genom främst Schuberts melodiska utsvävningar, han visade vägen bättre än någon annan, och Schumann fortsatte där Schubert slutade. Han hade kunnat föra musiken vidare till den stora romantiska blomning av klassisk skönhet och befrielse som låg för dörren och i dess väg, vilken möjlighet Wagner stängde genom sin kupp som dominerande översittare och ångvält som körde över alla andra och trängde ner dem i diket. Inget ont om Wagner, men den som förstätt honom bäst är Nietzsche, som dömt ut honom som människa och monster.

Ursäkta mig. Det var inte meningen att jag skulle belasta er med mina musikaliska besvikelser, men jag har tyvärr ingenting längre att komma med. Min musa och bästa vän, min enda och sista vän, är död, och allt jag vill är att följa henne. Jag har ingenting mera i livet att göra. Ni får ursäkta mig, men jag är mycket trött."

Det var alltför tydligt dags för mig att gå. Jag reste mig. "Ni ser inte frisk ut. Jag tror ni behöver undersöka er hälsa."

"Jag vet att jag är sjuk. Jag vet att jag är dödssjuk. Det är lika bra det. Jag behövs inte längre. Musiken behöver mig inte längre. Clara behöver mig inte längre. Jag är fri och kan gå. Tack för besöket." Han tog mig i handen, och han såg mig forskande i ögonen. Plötsligt kände jag igen den riktige Brahms igen.

"Tack för er bestående tillgivenhet för Robert och Clara. Det värmde mitt hjärta mer än någon tröst kan göra."

Och han tryckte varmt min hand, och jag avlägsnade mig. Jag skulle aldrig mer få se honom, och knappast någon annan heller.

Han gick bort ganska snart efter det. Det var cancer i levern. Han hade aldrig varit sjuk förut. Det var hela hans natur som reagerade mot Claras avsked och mot det orättvisa öde som förföljde de bästa musikerna grymmast av alla.

På tal om dirigenter...

– dialog från ett resonemang om Leonard Bernstein och Herbert von Karajan

"Under en konsert fick Bernstein den föreställningen att det var han själv och inte orkestermusikerna som spelade alla instrumenten. Därav den överdrivna fysiska dirigeringen och den överhettade hjärnan... Också en dator dör tidigare när den blir överkokt. En stor dirigent håller huvudet och hjärnan kallt och hjärtat varmt och behöver inte arbeta mer än åtta timmar om dagen för att få ett bra resultat av en så kvalificerad orkester som till exempel Wienerfilharmonikerna, i synnerhet när det gäller Mahler. Jag vill därmed framhålla att han inte var någon "kung" bland dirigenter i Europa. Han var kung i USA och dess musikliv under 50-, 60- och kanske även 70-talet, medan Karajan var mera intelligent i sitt bruk av sin begåvning..."

"Karajans dominerande drag som musiker var disciplin medan Bernsteins var självtutgjutelse. Å andra sidan var det detta som även gjorde Bernstein till kompositör, vilket Karajan inte var, som i stället utvecklade sitt sinne för känsla, stil och smak till en mycket hög nivå av förfining. Min favoritdirigent (efter Toscanini) var dock ingendera utan den mer dynamiska Sir Georg Solti."

"Det kan jag hålla med om, då Solti var en sorts syntes av de två stora... men som musiker skulle jag aldrig kunna hålla ut mer än en vecka eller två under Bernsteins personlighets massiva attacker av exhibitionism. Dessa demoniska dirigenter gör i regel bara intryck på mindre begåvade och kritiska orkestermusiker samt den bredare publiken. En skarp varning bör utfärdas för illusioner skapade för manipulation av både örat och ögat..."

"Dokumentären *Hur orkade han?* på 52 minuter visades i svensk TV förra lördagen, den bästa dokumentär om Leonard Bernstein jag har sett. Han var för lysande för att kunna undvika att förbränna sig själv. Men han borde aldrig ha rökt. Det var det som ödelade hans lungor."

"Kanske träffade han Sixten Ehrling i New York sent 50-tal... Ehrling var ju den första svenske dirigenten som omedelbart omfamnade Bernsteins "West Side Story", till den grad att detta verk gjordes i SVT redan tidigt 60-tal, med bl.a. mig själv som en av "gatupojkarna" – mekandes med sina cyklar, och med Ehrling som dirigent, kedjerökandes 3 paket per dag... Och ändå, kan ni föreställa er dessa två ytterligheter i samma rum? Den ene så strikt och formell att ingen kunde ens dua honom och den andre kramandes och pussandes alla!

I dokumentären erkänner man att Bernstein aldrig lyckades bli erkänd som någon större kompositör i klassisk musik – bortsett från musikal-genren. Gershwin med t.ex. "Porgy and Bess" ligger väl närmast att jämföra med. Den senare uppnådde opera-nivån, medan den förre "bara" nådde musikal-nivån, eller...

Med risk för skrytvarning... men undertecknad var även med i den första svenska uppsättningen av "Porgy and Bess" i SVT ca 1960, givetvis med USA-frälste Sixten Ehrling som dirigent. Än idag blir jag dock mer berörd av denna musik än av "West Side Story", kanske för att jazz-faktorn, dvs "vulgär-faktorn", inte är lika hög hos Gershwin som hos Bernstein? Tvista om saken, ni som vet..."

"Porgy and Bess" är en opera. "West Side Story" är en musikal. Det är en viss skillnad, då en opera ställer mycket högre krav. Båda är dock oumbärliga som melodiska skattkammare...

Karajan var en unik dirigentbegåvning som likt ingen annan kunde trola fram kompositörernas hemligaste avsikter ur musiken och åstadkomma klanger som aldrig hörts tidigare. Sir Georg Solti kallade honom "1900-talets störste dirigent". I beaktande av hans oerhört höga känsla för stil och klang kan det mycket väl vara sant. Toscanini var effektivare och klarare, men Karajan kunde trola.

I jämförelse var Bernstein egentligen bara fenomenal på Mahler, en tonsättare som han krampaktigt försökte föra fram till samma rang som Beethoven, Brahms och Bruckner utan att lyckas helt och hållet – Mahler förblir ändå hopplöst Mahler, inte en enda av hans överbelamrade och överdimensionerade symfonier håller musikaliskt allt igenom, och Wienerfilharmonikerna kunde bli så trötta på Bernsteins Mahlerinsisterande, att de rent ut kallade Mahler för "skitmusik". Stackars Mahler. Han hade det inte lätt och arbetade även han ihjäl sig, liksom Bernstein, genom självförbränning och blev bara 50. Bernstein blev 72 efter att ha rökt hela sitt liv, medan Karajan blev 81 och dirigerade in i det sista... Solti fortsatte till nästan 85, medan Toscanini blev 91."

Periodens bästa filmer

Paul Verhoevens nya film "Elle" är i mycket en vidareutveckling av tematiken och problematiken i den mycket provokativa "Basic Instinct" från 1993. "Elle" är mera komplicerad, här handlar det om mer än en relation, och samtliga är komplicerade och leder till kriser, medan Isabelle Huppert dominerar hela filmen som det huvudsakliga offret – hon blir brutalt våldtagen genast från början. Hela filmens röda tråd handlar sedan om hennes försök att ta reda på vem våldtäktsmannen var, men det är inte det lättaste, och fastän detta sedermera visar sig mot senare delen av filmen löser det inga problem, utan det är snarare där den verkliga problematiken börjar. Hur hon slutligen löser problemet kommer förmodligen att visa sig efter filmens slut i den fortsättning som vi aldrig får se. Det är emellertid en mycket intressant film, fastän den nästan är klaustrofobisk då det mesta tilldrar sig på ett kontor och hemma i hennes visserligen mycket vackra hem, där en son också råkar ut för äktenskapliga problem. Bland annat visar det sig vid en barnafödelse vem som inte är fadern.

En annan mycket intressant film från 2016 är "A Dark Song" som går in på en betydligt svårare problematik än bara sex. Huvudpersonen har förlorat sin späda son och kan inte komma över det. För att gå till rätta med traumat hyr hon ett ensligt hus ute på landet i renaste Brontë-miljö med hedar och allt och anlitar en ockult expert för att med hans hjälp och spiritistiska riter få kontakt med sin son. Denne expert är varken någon lätt eller sympatisk person, och han varnar henne så mycket han kan för vad det är hon vill ge sig in på. Hon ger sig inte, ritualerna genomförs under oerhörda späkningar och strapatser, och resultaten är något som varken hon eller han hade betalat för – ändå är det ganska mycket pengar involverade i företaget. Emellertid når hon till slut sin högsta önskans uppfyllelse, och skräckscenariot leder trots allt till en sorts befriande katharsis. Vad som gör denna ohyggliga skräckfilm, med massiva suggestiva effekter enkom konstruerade för att väcka ens värsta undermedvetna till liv, sevärd trots allt är att den är så skickligt gjord. Man måste ifrågasätta de agerandes sunda förnuft, då allt vad de gör är så fullkomligt irrationellt, men till slut framstår ändå experimentet som rimligt i sin konsekvens.

Den svenska dokumentären om Leonard Bernstein, "Hur orkade han?" på 52 minuter är den bästa dokumentär om honom som är tillgänglig och minst lika intressant som filmen om Herbert von Karajan från 2007, "Beauty as I See It". Se ovan för diskussionen om dessa båda dirigenter.

En annan halsbrytande skräckfilm var "Night Must Fall" från 1964 med Albert Finney i huvudrollen som en något för käck kavaljer för att vara riktigt övertygande. Han gjorde denna film med Karel Reisz efter succén med "Tom Jones" året innan kanske just för att genomföra en helt motsatt roll. Susan Hampshire, som fyller 75 denna månad,

spelar hans intet ont anande offer, som först så småningom finner att hon har anledning att inte bara vara orolig utan även rädd för honom. Det är ett ohyggligt skeende som utspelas i vad som bara kan karaktäriseras som psykopatins anatomi, då den inneboende mörka karaktären bara kartläggs en mycket liten bit i taget, för att dock leda till den traumatiska insikten att allt är för sent när facit infinner sig i förödande oförneklighet. Karel Reisz's nästa film blev "Morgan – A Suitable Case for Treatment", som med David Warner blev motsatsen till Albert Finneys psykopatiska gestaltning.

"Cast a Dark Shadow" från 1955 är en andlöst spännande psykologisk thriller med Dirk Bogarde i huvudrollen som nybliven änkling som finner sig snuvad på den avlidnas obegränsade resurser, varför han ser sig om efter en ny kandidat till äktenskap och råkar ut för både Margaret Lockwood och Kay Walsh. Detta är en mycket ovanlig roll för Margaret Lockwood. Publiken var van vid att se henne som ond förförerska med mordiska beräkningar i bagaget, men här är hon plötsligt vulgärt uppsluppen med stor humor som tar vad som helst med ett gott skratt. Därför vågar hon gifta sig med Dirk Bogarde, fastän hon vet att han hade något att göra med sin änkas frånfälle. Kay Walsh blir emellertid jokern i leken, och ingen kan ana vad hon har för avsikter. Man tror att hon rakt faller i farstun för Dirk som alla andra, men det hela utvecklar sig till en svindlande uppvisning i virtuost skådespeleri dem emellan, och filmen är oförglömlig bara för dessa laddningar och deras utbrott. Det är en skarp pjäs där mer eller mindre alla inblandade blir mer eller mindre offer i en händelseutveckling bortom deras kontroll, och bara pjäsen måste göra filmen till ett äss i genren.

Vi såg även Dirk Bogarde i "The Password Is Courage" från 1962, där han spelar den autentiske krigsfånge Charles Coward, som var den enda brittiska soldat som någonsin fick det tyska järnkorset och det av tyskarna själva. Filmen heter på svenska "Fånglägersabotören", och det är vad den handlar om. Charles Coward satte det i system att sabotera varje fångläger han sattes i så rejält att alla fångar måste evakueras därifrån. Filmens behållning är samarbetet mellan fångarna och hur de planerade varje kupp in i minsta detalj för att allt skulle klaffa. Det är en utomordentligt positiv film och kanske den käckaste krigsfilm som har gjorts, humorn och det glada humöret är oemotståndligt, och man måste understundom jubla av skratt. När han till slut äntligen lyckades rymma ur det sista fånglägret visade sig kriget vara över, men den sista kuppen är nästan den bästa...

Han var även med i "Simba" 1955 som är en anmärkningsvärt aktuell film ännu idag i sin hantering av de etniska konflikterna i Afrika. Scenen är Kenya och Mau-Mau-rörelsen, en primitiv rebellrörelse vars program var att likvidera alla vita. Virginia McKenna spelar den vackra hustrun som får både sin man och sina föräldrar mördade av Mau-Mau, varför hennes beundrare Dirk vill sätta hårt mot hårt mot dem. Den viktigaste rollen är emellertid Virginias kollega som läkare som är färgad och son till en ledande Mau-Mau-krigare. Här tillspejts konflikten. Virginia tar parti för sin färgade kollega mot Dirk, och handlingen utmynnar i en ytterst spännande uppgörelse, där dock det allra sista ordet ges ett litet barn, som utan att säga något dock blir det yttersta och mest värtaliga argumentet för vad hela saken egentligen handlar om. Ännu idag mördas vita regelbundet i Sydafrika och Mugabes Zimbabwe bara för att de är vita, varför denna film aldrig varit aktuellare.

En annan psykopatisk historia där en betänklig karaktär blottläggs endast gradvis under den långa nedförbacken till den totala katastrofen är Luchino Viscontis klassiska "Senso" från 1954 med Alida Valli i huvudrollen som en rikt gift grevinna som blir förälskad i den österrikiske soldaten Farley Granger anno 1866 när det drar ihop sig till krig mot österrikarna från de självständighetsivrande italienarnas sida under ledning av Garibaldi. Filmen är hans första färgfilm och en uppvisning i total perfekt realism från 1866. Visconti var ju först operaregissör, och denna film inleds med en lysande operaföreställning på Fenixteatern i Venedig under den dramatiska höjdpunkten i Verdis "Trubaduren". Denna inledningsscen är den bästa i hela filmen, där allting börjar med

både uppror, krig, kärlek och passion. En annan operaregissör, Franco Zeffirelli, var medregissör med även Francesco Rosi.

Kärleksdramat är uppskakande i sin chockerande obarmhärtighet, där båda lurar varandra och blir offer för varandras självbedrägerier. Varken Alida Valli eller Farley Granger gör någon sympatisk roll, det är omöjligt att sympatisera med dem då de bär sig så ständigt mera dåraktigt åt, men passionen förblindar och måste leda till sin egen självförintelse genom att levas ut tills ingenting blir kvar. Slutscenen är desto mer chockerande som den är fullkomligt och nästan naket saklig.

En annan betänklig kärleksfilm är filmatiseringen av Stefan Zweigs roman "Hjärtats oro", på engelska med titeln "Beware of Pity" med Lilli Palmer i huvudrollen 1946 som den invalidiserade dottern till en förmögen slottsherre, som den ädle officeren Albert Lieven av ren hövishet blir engagerad i med en fatal händelseutveckling som följd. Cedric Hardwicke spelar en viktig biroll som hennes läkare som är gift med en blind hustru spelad av Gladys Cooper, som också får en viktig roll i dramat. Romanen är avancerad i sin svåra psykologi, en sådan roman borde ha varit omöjlig att filmatisera, men man har faktiskt lyckats med saken. Man har trofast hållit sig ganska strikt till romanen och lyft fram detaljer därur, särskilt Lillis väninna, som inte omedelbart framgår ur romanen. Jämförd med den andra stora Stefan Zweig-filmatiseringen från samma tid, Max Ophüls "Brev från en okänd kvinna" med Joan Fontaine och Louis Jourdan, framstår dock denna som stelare om än nästan lika vacker. Ophüls vågade ta sig större friheter med originalet, vilket gjorde hans film till en av de bästa som gjorts.

En liknande historia om lidande och medlidande var det ytterst gripande dramat "Tomorrow is Forever" från 1945 med Orson Welles i huvudrollen som en österrikisk vrakspilla från första världskriget som kommer till Amerika lagom till andra världskrigets utbrott och blir involverad i en familj vars son frivilligt vill dra ut i kriget, medan modern förlorade sin första man i det första världskriget och inte vill uppleva det en gång till. Vad endast publiken får veta är att Orson Welles just är hennes första man, som med förstört yttre plåstrades ihop av en läkare och fick ett nytt ansikte men aldrig vågade återvända till Baltimore som invalid men ändå nödgades göra detta efter Anschluss. Det är en oerhört fascinerande historia med många dubbelbottnar, Claudette Colbert är ypperlig som hustrun-änkan, och fastän egentligen ingenting händer är filmen desto mera spännande just genom allt det som inte kan sägas, alltmedan den psykologiska händelseutvecklingen hela tiden skenar iväg. Man kan förstå de krigsveteraner som fann denna film outhärdlig i sin extrema känslighet.

Colbert spelade även legionärsflickan Cigarette i "Under två fanor" 1936 på en roman av Ouida om den franska främlingslegionen längst bort i Algeriet, där hon råkar ut för Ronald Colman med tragiskt och levande begravt förflutet som adelsman i England. Fastän denna film är gjord av Frank Lloyd, som gjorde "Cavalcade" och "Myteriet på Bounty" kommer den dock till korta inför den mycket omfattande och djupbottnade romanen, som den tyvärr måste förenkla, så att allt det viktigaste går förlorat. Victor McLaglen spelar översten, som i romanen är hela dramatiken, medan det är svårt att ta Victor på allvar som miltär.

Desto mera effektiv är ännu idag den bästa filmatisering av "Myteriet på Bounty" som gjorts med Charles Laughton som kapten Bligh 1935, men även Clark Gable är helt all right som Fletcher Christian. Laughton var själv marinofficer från början innan han gick över till teatern, och denna roll är fruktansvärd i sin konsekvens. Hur skicklig Bligh än är som sjöman är han obönhörligt omänsklig som kapten då han anser det som sin plikt att vara det, och Laughton genomför rollen utan att blinka.

Det är samtidigt en utomordentligt romantisk film med betoning på kontrasten mellan det omänskliga livet ombord och den förlösande frigjordheten på Tahiti. Man måste förstå att sjömännen till slut måste göra uppror och återvända till Tahiti. Den mänskliga faktorn borde ha friat dem alla i vilken mänsklig domstol som helst.

Särskilt berömlig är gestaltningen av den unge Tom Ellison. Filmen inleds med hans tvångsrekrytering till flottan, han deltog i myteriet endast som spelevink, och han får nästan även sista ordet i den slutliga krigsrätten. Roger Byams slutliga försvarstal väl medveten om att hängning väntar honom höjer filmen över alla tider. Vad filmen inte visar är den slutliga faktiska hängningen av Burkitt, Muspratt och Tom Ellison, vars öden filmen dock noggrant följt med i hela vägen. Kanske det hade blivit för mycket.

Några milstenar, maj 2017

- 1 Danielle Darrieux 100 år, mer än 110 filmer sedan 1931, fortfarande aktiv.
- 6 80 år sedan Hindenburgkatastrofen.
- 12 Susan Hampshire 75 år.
- 13 Kejsarinnan Maria Theresa av Österrike 300 år.
- 20 Albert Hall i London fyller 150 år.
- 21 90 år sedan Charles Lindberghs soloflygning från New York till Paris.
- 27 Arnold Bennett 150 år.
Golden Gate-bron fyller 80 år.
- 28 50 år sedan Francis Chichester fullbordade sin världsomsegling vid 65 års ålder.
30 år sedan Mathias Rust flög till Röda Torget i Moskva.
- 29 John F. Kennedy 100 år.
- 30 50-årsminnet av Claude Rains.
- 31 75 år sedan mordet på Reinhard Heydrich.

Sabotageresan, del 1: Skräckresan – fullständigt haveri från början.

Sverige har ju inte längre någon Inter Rail-service, så man kan inte boka platsbiljetter till tåg på kontinenten – Sverige avsäger sig allt ansvar för Inter Rail bortom Köpenhamn. Detta måste naturligtvis medföra svårigheter och komplikationer för resenären.

Han måste chansa på att få rätt platsbiljetter när han kommer fram till Köpenhamn. Man kan visserligen boka platsbiljetter på nätet men inte senare än en vecka före avresan.

Den goda nyheten var att man inte längre behövde betala halva priset för tågbiljetten inom det egna landet, utan där gällde Inter Rail på samma villkor som ute i världen.

Jag brukar föredra att ta rutten över Helsingör bland annat för att inte missa *tax free*-möjligheten och havet – på tåget över Öresundsbron satt man instängd hela vägen, för att inte tala om krånglet, trängseln och kaoset vid identitetskontrollerna vid alla tänkbara olika slusstationer på vägen in till Köpenhamn, som ju införts förra året till ve och fasa för alla pendlare. Därför steg jag av i Helsingborg och tog färjan och kunde ladda resan med både whisky och Jägermeister.

Tåget från Helsingör till Köpenhamn skulle avgå inom en timme, och jag var i god tid. Enkom därför hade jag startat från Göteborg redan klockan 9 på morgonen. Men plötsligt försvann tåget från monitorn vid avgångsperrongen i Helsingör och kom inte tillbaka.

Det var ett stort antal andra passagerare som fann sig lika snuvade som jag på tåget. Några skulle till Humlebaek och Louisiana, andra till Klampenborg och flera till Köpenhamn, ett femtiotal sammanlagt. Ingen visste någonting och ingen information gavs. I butiken där man köper biljetter visste slutligen en expedit att berätta, att en ledning hade fallit ner och att därför järnvägslinjen Helsingör-Köpenhamn för tillfället var nedlagd och avbruten på obestämd tid. Det skulle sättas in bussar, men ingen visste när.

Det var 8 grader varmt och snålblåst där ett femtiotal svenska och danska resenärer fick stå och vänta på en ersättningsbuss som aldrig kom. Vi fick stå där och frysa i en och en halv timme.

När bussen slutligen kom och omedelbart blev sprängfylld körde den in till alla hållplatser på vägen och stannade slutligen i Hellerup. Där meddelades det att den inte

körde längre. Man var hänvisad till att ta tåget vidare in till Köpenhamn, men det kom aldrig något. Avgångstiderna var 14.51, 15.00 och 15.20. När det inte kom något 15.00 råddes jag att ta ett annat lokaltåg till Österport och ta bussen vidare därifrån. Som alltid med förseningar multiplicerade den ständigt sig själv. Det framkom vidare, att inget tåg kunde ta sig in till Köpenhamn, då det pågick banarbeten mellan Österport och Centralstationen.

När jag kom fram till Köpenhamns Centralstation var klockan halv 5, och alla mina anslutningar var för länge sedan förlorade. Dessutom plågades jag av en akut toalettstress, det hade varken funnits toalett på bussarna eller på lokaltåget, och förseningen var två timmar. Jag hade inget val utan måste smyga mig ner till spåren och där gömma mig bakom en pelare. Perrongen blev lokalt översvämmad.

Sedan kunde jag gå till biljettkontoret och få fram en ny resplan. Väntetiden var lång, ty kön rörde inte på sig, men till slut fick jag den nya resplanen med dubbelt så många tågbyten och ett antal timmars väntetid under natten i Hamburg.

Kort sagt, värre kunde det knappast bli. Aldrig tidigare hade det hänt mig att en tågledning rasat ner för just det tåg som var viktigast för min resa.

Jag kunde dock koppla av på *Kokken Karry*, den nepalesiska restaurangen på stationen, och få en liten nödtorftig middag med ris och kyckling. Där skrevs detta.

Sällan har dock en resa börjat sämre. Haveriet erinrade närmast om Ödesresan 1997 när jag blev bestulen på reskassan i Sikkim och missade flyget hem från Delhi, samt om när jag blev plundrad vid gränskontrollen till Serbien 1994 när inbördeskriget just hade satt i gång. Risken var att detta bara var början.

Det var bara att ta i tu med gatloppet. Tåghaveriet i Helsingör, 1,5 timmars väntan på ersättningsbuss med 50 andra i blåsten och kylan, avlämpningen i Hellerup, tåget som därifrån inte gick längre än till Österport, då järnvägen från Österport till Hovedbanestasjonen var tillfälligt nedlagd, ny buss till Centralstationen i all storstadstrafikträngseln och väntan i lång kö på platsbiljetter på stationen med panikartad toalettbrådska mellan varven var bara början. Man fick ta tåget till Fredericia, där vänta en timme på tåget till Flensburg, där vänta en timme på tåget till Neumünster och där vänta en timme på tåget till Hamburg. I Hamburg fick man under natten vänta tre timmar på första morgontåget till München.

Vad har hänt med Europas järnvägar? Förr kunde man ta ett direkt tåg mellan Köpenhamn och Hamburg och åtminstone ett direkt tåg mellan Köpenhamn och München över Puttgarden. Allt detta verkade vara bortrationaliserat fast motsatsen.

(I nästa nummer: *Påskan*.)

Lugna resan, del 8: Storm i Lamayuru.

Ladakh, 2016.

Det hade varit ännu värre för tre år sedan, när jag med den unge Pradip vågat utmana ödet med att inrikta oss mot passet Prinkiti La till Wanla under stormmoln. Man beger sig inte upp i bergen när det regnar, men om man ändå gör det bör man åtminstone ha med sig ett paraply – som om det skulle hjälpa mot stormar. Pradip och jag tvekade i det längsta uppe vid passet men begav oss ändå vidare och belönades för djärvheten – på tillbakavägen hade det nästan klarnat helt.

Så prognosen var ändå god för Peter och mig. Vi vågade försöket, jag tog med paraplyet, och även om bergen var molnhöljda vid Prinkiti La ('Ödlepasset') visade skyarna tydliga tecken på att lätta.

Vid passet mötte vi tre andra vandrare, ett ungt polskt par och en erfaren tysk från Harzgebirge. De bar alla på tunga packningar, tyskens var över 10 kilo, och gick med stavar, 'senilstavar', som de kallas i Finland, då de är som skidare utan skidor. De gick före oss ner, men vi hann snart upp dem, och i Wanla fann vi ett café där de senare gjorde oss sällskap.

På tillbakavägen hade det klarnat ordentligt, och solen började rentav gassa. Peter och jag följdes åt till Shilla, där han anmodade mig att återgå till min normala gångtakt, så vi skildes där. Jag var hemma strax efter 4 efter sju timmars trekking med en timmes uppehåll i Wanla. Peter kom hem en dryg timme senare helt dehydrauliserad, hans vatten hade tagit slut på vägen, och följaktligen uttröttad. Även jag hade varit uttröttad men hade dock alltid min whisky. För honom hade alltså trekken tagit 8 timmar med en timmes uppehåll i Wanla. Han var 67 år gammal och jag nästan 65. Enligt boken var trekken på omkring 30 kilometer och borde ta mellan 7 och 10 timmar. Boken smickrade oss.

Senare på eftermiddagen invaderades Dragon av ett gäng på 12 israeler som beslagtogs hotellet, vilkas ledare gjorde anspråk på fullgoda rum och låga priser. De ockuperade senare hela matsalen, där de satt och mässade tills det blev middag. Då satt de kvar. Vi andra, Peter och jag och en äldre tysk från södra Bayern, fick inta vår middag i köket.

Restaurangen fungerade inte. När jag kom från Wanla, där vi bara kommit över en omelett med några chaupathis och te, ville jag ha en sen lunch, men restaurangen var övergiven. Det visade sig att kockens mamma hade dött och att han därför rest hem. Olycksfall i arbetet. Jag fick nöja mig med en Maggie Soup i ett av kaféerna vid busshållplatsen, vars värdinna var mycket sympatisk och även hade kaffe.

Under denna eftermiddag blåste det upp ordentligt. Det rådde strömavbrott, och då och då flammade det till ansträngda försök att få i gång elektriciteten för att nästan omedelbart slockna igen. På grund av stormmolnen blev därför kvällen mycket mörk. Blåsten dånade ursinnigt som om den försökte skrämmas, och naturligtvis var internet utslaget. Som väl var hade hotell Dragon en generator, som till nöds kunde producera den nödvändigaste strömmen.

Morgonen därefter cyklade Peter vidare upp mot Panjila, Photaksar, Hanupatta och Sengge La. Mira visste om ett sällskap som sökte ett fordon mot Zanskar men som ännu inte funnit det. Jag räknade inte längre med den möjligheten för min egen del utan var nu inriktad mot Atitse.

Det var inga svårigheter med att gå upp till Atitse. Jag tog den enklaste vägen över de lägre åsryggarna för att nå fram till vägen till dalen. Klostret där uppe såg färdigt ut efter förra årets omfattande tillbyggnader, och visst var det färdigt – utvändigt. Inuti låg allt i bråtar.

Jag hade hoppats få finna min vän Tamas där, som var frånvarande förra året under byggnadsarbetena, men klostret var tomt. Man hade färdats en lång väg i uppförsbacke för att finna ett tomt kloster.

Lyckligtvis uppenbarade sig en dam längre ner, som kunde engelska. Hon bekräftade min slutledning att det inte fanns en själ i hela klostret. Hon såg min blödande tå, jag hade i vandringens början fläkt upp den i mötet med en olyckligt placerad skarp sten, hela sandalen hade fyllts av klabbigt blod, och hon inbjöd mig att tvätta rent såret. Naturligtvis slutade det med en kopp te.

Hon hade en meditationsgäst boende hos sig, en annan ung dam från Taiwan, som var inlogerad där för tio dagar. Sedan skulle hon vidare till Zanskar, och jag rekommenderade de bästa klostren där. Hon var mycket älskvärd och förvånades över min ålder, då jag såg ut som 50. En annan ung vän i Leh hade påstått att jag såg ut som 40. Inte desto mindre var jag nästan 65.

Detta var dagen för halva vägen på min resa, den 17-e dagen av 34, och det kändes som kulmen genom denna den mest behagliga av alla bergs- och klosterutflykter i Ladakh jag under mina 16 besök där funnit värda att göra, och vädret var gynnsamt: det var molnigt, men solen sken igenom som genom ett barmhärtigt dis, och vinden hade stillat sig. Jag lovade damerna i klostret att göra ett återbesök dagen därpå.

(I nästa nummer: *Onåd.*)

Prövningsresan, del 6: På vift i Delhi

Dagen efter den chockartade demonetariseringen i Dharamsala.

Det blev en dålig natt, och även vädret verkade förfalla. Jag vaknade klockan 4 och kunde inte somna om, så man steg upp på dåligt humör inställd på att växla bort så mycket indiska pengar som möjligt så att man kunde klara resten av resan.

När jag gick till ICICI-banken närmast mig klockan 10 på morgonen vid öppnandet blev jag artigt bemött, anvisades en stol och bjöds på ett glas vatten. Efter någon väntan ombads jag komma tillbaka klockan 3. Det fick jag finna mig i.

Naturligtvis försökte jag med andra banker under tiden. *State Bank of India* verkade vara det säkraste kortet som säkert skulle ha kontanter, men man fick bara växla 4000 (600 kronor), och man måste fylla i en blankett och göra en kopia av sitt pass. Trängseln och köerna var förfärliga.

Jag försökte på nytt efter lunch och fick stå i kö i 1,5 timmar. Mitt i ruljangsen lämnade expediten kön i sticket och gick på lunch. Kön blev hängande i limbo i en halv timme. Sedan kunde man få sina kontanter i hundralappar (15 kronor), men han som stod bakom mig, en lång räkel som hela tiden tryckte på och flåsade i min nacke, lyckades tränga sig förbi mig då han kände en dam vid valvet. Det förbättrade inte ens humör.

Klockan 3 återgick jag till den vänliga ICICI-banken. De ville inte släppa in mig, men jag förklarade att jag ombetts återkomma klockan 3. Då blev jag insläppt, och de förklarade att de väntat en stor leverans kontanter från centralbanken som aldrig anlant. I stället skulle den komma klockan 8 följande morgon. Då skulle jag redan sitta på bussen.

Trots allt hade biljettkontoret börjat fungera igen på morgonen, så att jag fått en plats på den statliga bussen till Delhi klockan 19.30. Ätminstone den resan var räddad, jag kunde komma bort och iväg men hade bara 600 kronor i användbara indiska kontanter att leva på tills jag nådde en bank nästa gång.

Kanske borde jag ha stannat kvar i Dharamsala en dag extra och väntat ut den värsta delen av krisen, men bussresan ner till Delhi gick tämligen smärtfritt. Med på bussen var ett ungt par med ett berg av bagage, koffertaktiga ryggsäckar, magryggsäckar och diverse musikinstrument, däribland en gitarr. Vi hade tänkt ta en gemensam rickshawtaxi till New Delhi järnvägsstation, men det var innan jag upptäckt deras massiva bagage. Ändå lyckades vi klämma in alltsammans, och vi kom oskadda fram till New Delhi.

När jag nådde turistkontoret för fixandet av min biljett fanns där bara två andra klienter, två helt unga damer, som var helt nyanlända och gröna. De hade båda kastat sig ut på det vanvettiga företaget att resa ensamma till Indien, den ena från Kina med midjelångt hår, och den andra från München, en turkiska med sprudlande spiritualitet. De hade haft fruktansvärda äventyr vid ankomsten och nästan blivit kidnappade, turkiskan hade faktiskt fått ett anbud att tillbringa natten hos en lysten rickshawchaufför, men de hade funnit varandra och så lyckats rädda sig in på turistkontoret. Naturligtvis hade de dock bara 500-lappar och var därmed i praktiken helt utan pengar. De hade helt aningslöst ramlat rakt in i kaoset av den indiska valutakrisen.

Det första vi gjorde när vi fått våra tågbiljetter, de skulle till Rishikesh, var att försöka uppsöka en bank för växling. Vi fann efter en längre promenad enligt en polismans hjälpsamma instruktioner ett antal banker, men det var en halvtimme kvar till öppningsdags, och köerna ringlade sig kilometervis längs hela gatan. Alla banker vi såg hade oändliga kaotiska köer. Vi fann en reseagentur som var villig att växla Euro, men han kunde bara ge värdelösa 500-lappar.

I detta panikläge erbjöd jag dem att följa med mig ut till Mainu Ka Tilla, då jag måste tillbringa natten i Delhi i väntan på eftermiddagståget på lördag. De gjorde vad som helst för att slippa Delhi, så de följde med mig ut.

Där hade vi sedan några hjärtligt trevliga timmar tillsammans. De stormtrivdes bland tibetanerna i Mainu Ka Tilla, det är ju de tibetanska flyktingarnas koloni norr om Delhi vid floden, det är ett tibetanskt ghetto men ett rent och angenämt sådant, och Sabra, min unga turkiska väninna från München, var helt på det klara med de goda vibrationerna i området. Kinesiskan tycks ha hetat Si men kunde bara skriva sitt namn på kinesiska.

Vi hade en underbar lunch tillsammans, och vi löste det ekonomiska problemet så att jag fick lägga ut för dem, medan de fick ersätta mig med en 500-lapp. De fick inhysa sitt bagage hos mig under tiden men ville inte hyra ett helt rum för bara sex timmar. Mitt rum låg högst upp med allmänt badrum där duschen fungerade dåligt med bara tre strålar och kostade 450, men Wi-Fi ingick.

Vi avslutade lunchen med en gemensam cappuccino, min första någonsin i Indien, som verkligen lyfte oss ordentligt. På det kaféet kunde man betala med kreditkort, så där vållade pengarna inga problem.

Värre var det när de skulle vidare till tunnelbanan för att ta sitt tåg från Old Delhi. Det var ett långt stycke dit, flera kilometer, och de kunde ju inte betala för någon rickshaw. Jag fick helt enkelt gå med dem dit och hjälpa dem med bagaget. Det fanns inget annat val. Vi gjorde promenaden på 20 minuter. Lyckligtvis kom jag ihåg vägen från ett avlägset tidigare år, och dessutom hittade vi en vinbutik på vägen – min whisky var på upphällningen igen.

I tunnelbanestationen fanns det en ATM, men den fungerade inte trots en lång kös alla ansträngningar. Lyckligtvis kunde de köpa sin metrobiljett (7 rupier) med kreditkort, så de kunde komma iväg.

De var överlyckliga av tacksamhet för allt jag kunnat hjälpa dem med, men för mig hade det varit dagens stora glädje.

(I nästa nummer: *Vidare österut.*)

Tillbaka till Zanskar, del 21: Avskedets dag.

För första gången på hela resan mötte jag riktigt dåligt väder. Det ösregnade i Dharamsala, där ju vädret alltid är extremt nyckfullt, så det var ingenting konstigt. Dharamsala är ett av de regnigaste ställena i Indien.

Mycket hade förändrats. Gakyi, mitt favoritställe och ett av Dharamsalas populäraste ställen, ett av de få där man fick äta i fred utan skräpmusik, nog det bästa matstället i Dharamsala, hade upphört. Samtliga internetkaféer utom ett hade upphört, då man tydligen litade helt på Wi-Fi, som inte fungerade. Tydligen hade någon apa slitit sönder någon ledning någonstans och tuggat i sig den, och när detta händer är det svårt att lokalisera var. Det händer hela tiden. Internet var en katastrof i år i hela Ladakh och Himachal. Strömavbrotten och serverhaverierna gjorde inte saken bättre.

På mitt hotell, 250 för en etta, det brukade vara 100, fungerade inte varmvattnet och nästan ingenting annat heller. Restaurangen var stängd och kunde som mest bjuda på te. Det skulle vara skönt att komma hem.

Endast bergen var sig lika, och jag gick upp till Triund varje morgon trots regnhoten. Jag brukade komma ner igen före regnet, och morgnarna förblev pålitligt magnifika.

Det återstår att summera resan. Konferensen i Manali, som ju ägde rum medan jag var i Ladakh och Zanskar, tycks ha mynnat ut i konstaterandet av att världens två största politiska problem var islam och Kina. Islam med sin etablerade systematiska terrorism och 1,6 miljarder anhängare förblev världens största källa till instabilitet, oro och bekymmer, medan Kinas kommunistiska parti med dess ständigt hårdare pressande förtryck, som stödde terroriströrelser i hela världen, inte bara talibaner och Al Quaida utan även i princip alla etablerade diktaturer som Mugabe, Kim Jong Un, Putin (som stödde Assad och Lukasjenko), Iran och kanske även Isis och fortsatte med sina systematiska etniska rensningar i Öst-Turkestan, Tibet och Inre Mongoliet med långsiktig metodisk utrensning av den lokala befolkningen för att ersätta den med ständiga tvångsinflyttningar av Han-kineser, egentligen utgjorde världens mest allvarliga terrorcentrum, som en supermaffia, som endast bestod av 5% av Kinas befolkning, medan ständigt fler kineser övergav detta parti. Konferensens slutsats var tydligen att båda dessa källor till ofred och förtryck, islam och Kinas kommunistiska parti, med nödvändighet måste desarmeras och avpolitiseras.

Dock var Johannes noga med att göra distinktioner. Vissa grenar av islam hade ingenting alls med militant islamism att göra, främst Ahmadiya i Pakistan och Indien,

som omhuldar Jesus, samt Bahai, som är hårt förföljd i sitt ursprungsland Iran, samt Yezidierna och druserna, som är något helt annat än islam.

Vad som däremot klarade sig utmärkt hela vägen var hälsan, om man bortser från ryggbesväret efter den långa skumpiga Manali-Leh-rutten, som det tog tio dagar att bli av med, och magtjosan en av de sista dagarna i Leh, som resulterade i en långvarig och plågsam förstoppning, som tvingade mig att krysta varannan dag som i en lång följd av plågsamma förlossningar...

Men vädret var kalas hela vägen ända tills jag kom till Dharamsala, där fantomskurarna bröt ut i fulla syndaflooder med åska och blixtar som höll på som ett långvarigt bombardemang med blixtoffensiv i timmar – det var bara Stalinorglar som fattades. Den enda smått regniga dagen i Lamayuru var därmed en baggis.

Till min stora förtjusning stötte jag ihop med min värdinna från Gakyi den sista morgonen när jag var på väg upp mot Triund. Hon kände igen mig förrän jag kände igen henne, men när jag kom nära inpå henne såg jag genast vem det var och utbrast spontant: "Men varför i all världen har ni övergett Gakyi, det bästa stället i stan?" Detta öppnade genast en hjärtlig konversation om gamla minnen – jag hade alltid ätit hos henne. Visst saknade hon krogen och alla sina nöjda gäster, men gjort var gjort, och hon hade i stället öppnat en tibetansk klinik.

Sista besöket hos mina vänner var också minst sagt hjärtevärmande. Den lille Lalu från Bihar bjöd mig på *thukpah*, den läckraste hittills och med varvning, och hos min gamle veteran i det äldsta kaféet på halva vägen, som nu innehaft det i 32 år, hade jag en lång pratstund om de aktuella problemen: den inhemska turismen, nedskräpningen, privatkaféerna (som nu alla hotades med stängning och vräkning inom två veckor) och den audiella miljöförstörelsen, då unga lokala turister i drivor inte bara skräpade ner utan dessutom förpestade bergsfriden med digital skräpmusik. Vi var överens: Människan är i sig en miljöförstörelse, och problemet är, att hon aldrig hade behövt bli det.

Jag reparerade mina utslitna sandaler för 450 rupier och fick dem tillbaka som nya och hedrade min tandläkare med en visit. Det gladdde henne mycket att få veta slutet på mitt tandäventyr förra året. Det var bara att konstatera att vi hade gjort rätt i att inte dra ut den utan låta den disintegrera av sig själv. Detta hade den gjort i tre omgångar, och när den tredje och största biten släppt var problemen över, så att jag både kunde tugga och bita med den halva återstoden av tanden igen. Jag visade den lossnade tandhalvan för henne, och hon var förtjust.

Den stora lärdomen för resan var dock hur viktigt det är med kött. Under de tre veckorna i Ladakh åt jag inte den ringaste köttbit, men kött är nödvändigt vid fysisk ansträngning, som när man vandrar i höga berg över 3000 meter. Det var en njutning att åter få äta kött i Manali, och i Dharamsala var det påfallande hur mycket mera man orkade anstränga sig på höga bergsturer efter sunda köttmåltider.

Resan ner till Delhi gick förvånansvärt smidigt, för en gångs skull stannade inte bussen i det betänkliga Chandigarh, halv 7 var vi framme i Delhi, jag kunde lugnt ta en motorrickshaw ut till Indira Gandhi Airport och där ta flyget. Sedan var det bara att flyga hem.

Resans kostnad är alltid intressant att summera. Det klarade sig ganska exakt omkring 10,000 kronor för fem veckor exklusive visumkostnaderna med en daglig kostnad på 900 rupier i medeltal (130 kronor). Visumkostnaderna var i år extrema på grund av nätbedrägeriet, som från början äventyrade hela resan, och den svenska valutadeprecieringen inverkade även menligt: förra året fick man 8 rupier för en krona, i år bara 7.

September 2015

Göteborg den 4 maj 2017